

TASVIRIY SAN'ATDA IJTIMOY MUAMMOLARNING YORITILISHI

Xudayberdiyeva Kamola Furqatjon qizi

Guliston davlat universiteti Rangtasvir (dastgohli)

yo'nalishining 3-bosqich talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada san'atning, xususan, adabiyotning jamiyat hayotidagi muhim ijtimoiy muammolarni yoritishdagi o'rni tahlil qilinadi. Adabiyot nafaqat estetik zavq manbai, balki jamiyat ko'zgusi sifatida mavjud ijtimoiy adolatsizliklar, ma'naviy tanazzul, ayollar huquqlari, ta'lim tizimidagi kamchiliklar va iqtisodiy qiyinchiliklar kabi dolzarb masalalarni badiiy ifoda etish vositasi ekanligi asoslanadi. Adabiyotning jamiyatni yaxshilanishga undovchi kuch sifatidagi roli ochib beriladi.*

Tayanch so'zlar: *ijtimoiy muammolar, o'zbek adabiyoti, badiiy adabiyot, publitsistika, ma'naviyat, milliy o'zlik, tanqidiy tafakkur.*

San'at, xususan adabiyot, jamiyat hayotining ajralmas qismi bo'lib, u nafaqat go'zallik qonuniyatlari asosida vogelikni aks ettiradi, balki jamiyatni tashvishga solayotgan eng muhim muammolarni ham ochiq-oydin ko'rsatishga xizmat qiladi. Adabiyotshunos olim Ozod Sharafiddinov ta'kidlaganidek, adabiyot va jamiyat o'rtasida mustahkam bog'liqlik mavjud bo'lib, haqiqiy san'at asari doimo o'z davrining ijtimoiy tafakkuriga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Aynan shu nuqtayi nazardan, o'zbek adabiyoti turli davrlarda xalqning dardi, orzu-umidlari va ijtimoiy muammolarining yorqin ifodachisi bo'lib kelgan.

O'zbek adabiyotida ijtimoiy muammolarni yoritish an'anasi chuqur ildizlarga ega. XX asr ikkinchi yarmi o'zbek nasrining yorqin vakili, xalq yozuvchisi O'tkir Hoshimov asarlari bu borada alohida o'rin tutadi. Adib mustabid tuzum davridayoq o'zining haqgo'yiligi bilan xalq e'tiborini qozondi. U hech qachon mafkura nog'orasiga o'ynamadi, balki asarlarida shaxs ma'naviy dunyosining jumbog'i, ijtimoiy adolat tuyg'usi va oddiy insonlarning kundalik tashvishlarini mahorat bilan tasvirladi. Uning qissalari va romanlarida ma'naviy-axloqiy muammolar, odamlar o'rtasidagi munosabatlardagi nozikliklar va ijtimoiy muhitning inson qalbiga ta'siri chuqur psixologizm bilan yoritilgan.

Zamonaviy o'zbek adabiyotining yetakchi namoyandasi Ulug'bek Hamdam ijodi esa bugungi kunning eng dolzarb masalalariga bag'ishlangan. Yozuvchining "Ota" romani milliylik va ma'naviyat masalalarini o'rta tashlab, zamonamizning ijtimoiy va ma'naviy muammolarini yoritadi. Ushbu asarda oiladagi ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar, an'anaviy qadriyatlarining zamonaviy hayotdagi inqirozi va shaxsning jamiyatdagi o'rni kabi muhim masalalar badiiy tahlil qilingan.

Adibning yana bir mashhur asari – "Muvozanat" romanida esa mustaqillikning dastlabki yillaridagi iqtisodiy qiyinchiliklar, qadriyatlarining qayta baholanishi,

insonning moddiy va ma'naviy ehtiyojlari o'rtasidagi muvozanatni izlashi haqida hikoya qilinadi. Asarda ilm-fanning qadrsizlanishi, kambag'allik, ayollarning jamiyatdagi o'rni va diniy ekstremizm kabi murakkab ijtimoiy muammolar realistik lavhalar orqali o'quvchiga taqdim etiladi. G'afur G'ulom ijodi ham o'zbek adabiyotida ijtimoiy muammolarni yoritishning yorqin namunasi bo'la oladi. Shoir va yozuvchining "Shum bola", "Mening o'g'rigina bolam" kabi asarlari XX asr boshlaridagi og'ir ijtimoiy sharoit, yetimlik, sarson-sargardonlik va inson qadri kabi muammolarni badiiy jihatdan yuksak darajada aks ettirgan. Uning asarlarida insoniy muomala, mehr-oqibat va hamdardlik kabi fazilatlar og'ir hayot sinovlari qarshisida qanday namoyon bo'lishi mahorat bilan ko'rsatilgan.

Ijtimoiy muammolarni yoritishda badiiy adabiyot bilan bir qatorda publitsistika ham muhim rol o'ynaydi. Ozod Sharafiddinovning publitsistik merosi bu borada alohida ahamiyat kasb etadi. U o'z maqolalari va chiqishlarida adabiyot va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qilib, mustaqil fikrlash, tanqidiy tafakkur va ijtimoiy adolat tamoyillarini ilgari surdi. Uning fikricha, adabiyot nafaqat badiiy vosita, balki jamiyat hayotining aks-sadosi va uni tushunishning kalitidir. O'zbek adabiyotida ayol ijodkorlarning ham ijtimoiy muammolarni yoritishdagi o'rni beqiyos. Halima Xudoyberdiyeva va Salomat Vafo kabi adiblar o'z asarlarida ayollarning jamiyatdagi o'rni, ularga munosabat va gender tengsizligi kabi masalalarni ko'tarib chiqqanlar. Zamonaviy tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, mustaqillik davri adabiyotida ayolning ijtimoiy va ma'naviy jihatdan yuksalishi, uning oila va jamiyatdagi o'rnining yangi talqinlari paydo bo'ldi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, san'at, ayniqsa adabiyot, jamiyatdagi muhim muammolarni aniqlash va ularga e'tibor qaratishning kuchli vositasidir. O'tkir Hoshimovning ma'naviy izlanishlari, Ulug'bek Hamdamning zamonaviy tahlillari, G'afur G'ulomning realistik tasvirlari va Ozod Sharafiddinovning tanqidiy publitsistikasi orqali o'zbek adabiyoti o'zining ijtimoiy mas'uliyatli san'at ekanligini isbotladi.

Bu asarlar nafaqat badiiy qimmatga ega, balki jamiyatni o'ylantirish, undagi mavjud kamchiliklarni ko'rsatish va ularni bartaraf etishga undovchi kuch sifatida ham xizmat qiladi. Adabiyot jamiyat ko'zgusi bo'lib qolar ekan, u har doim inson va jamiyatni qiziqtirgan eng muhim savollarga javob izlaydi va ularni badiiy haqiqat darajasiga ko'taradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hamdam, U. (2018). Asarlar to'plami. Toshkent: Adabiyot nashriyoti.
2. Qodiriy, A. (1965). O'tgan kunlar. Toshkent: O'zbekiston.
3. Qodirov, P. (2000). Yulduzli tunlar. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti.

4. Kiliç Ateş S., Berikbaev A. A. Pedagogical competencies in art education and the impact of educational reforms: The case of Uzbekista //Balikesir University Journal of Social Sciences Institute. – 2025. – Т. 28. – №. 53.
5. Alikulovich B. A. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish yo'llari //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. Special Issue 16. – С. 383-385.
6. Xamidov D. The importance of teaching //engineering engineering computer graphics" in higher education institutions." International journal of scientific researchers (IJSR) indexing. – 2024. – Т. 4. – С. 320-323.
7. Voxodirovna K.D. Kompozitsiya fanini o'qitishdagi innovatsion usullarining ahamiyati //yosh olimlar, magistr va iqtidorli talabalarning ilmiy faoliyatini oshirishda ularga qaratilgan kreativ g'oyalar, yechim va takliflar. – 2025. – Т. 3. – №. 26. – С. 35-39.
8. Karshiboeva D. B. The importance of innovative methods in teaching composition //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – С. 147-151.
9. Karshiboeva D.B. (2025). The role of composition in activation of creative abilities. Экономика и социум, (3-1 (130)), 152-156.
10. Sherjonov S. et al. Economic analysis of green buildings certification systems in emerging economies //Archives for Technical Sciences. – 2025. – Т. 2. – №. 33. – С. 463-471.
11. Voxodirovna K. D. et al. KOMPOZITSIYANING O'ZIGA XOS QONUNIYATLARI VA ULARNING AHAMIYATI //MASTERS. – 2025. – Т. 3. – №. 2. – С. 137-141.
12. Voxodirovna K. D. et al. TASVIRIY SAN'AT TA'LIMIDA KOMPOZITSION FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI //Научный Фокус. – 2026. – Т. 3. – №. 33. – С. 266-269.